

עם חצוב נמלט

מאת עמוס קינן

החיים בארץ הזאת הם כאלה. מי שיושב בהר, יושב במעוז ולא קל להרד את המעלה. מי שיושב בשפלה על חוף הים, מבוצר. יש לו תרבות גבוהה ונשק לרוב ואולי גם עורף מעבר לים, עם אפשרות להביא תגבורת מעבר לים. מה שבאמצע, בין ההר והים, היא מה שעובר מיד אל יד, נסחף אל תוך כל המלחמות, ותמיד צריך לעמוד על נפשו. והרי כאן המקום שעלינו לזכור. המפקד הקדום בדיו שחורה על חרס שבור, "כי אל משיאת לביש נחננו צופים ולא נראה עוד את עזקה". והרי כאן המקומות שעמדו תמיד במצור עד שנגמרו כל המלחמות ולא נותר מאומה, או מי שחי במקום כזה, לומד לרדת למחתרת.

מערת בית הבד

אנחנו הולכים אל המערה השנייה. גם כאן יש וחילה מפרכת על הגחון. או אולי פעם היתה כניסה אחרת, ולפתע אתה בתוך הדר גדול מאוד. וכאן בית הבד.

כאן הגימחה העגולה שעליה ריסקו את הויתים. את אבן הרכב קבעו בתוך ציר והיא סבבה בתוך הגימחה, וידי אדם היו בריכות לטובב אותה ולרסק את הויתים.

בתוך קיר אחד אתה רואה את התושבות של קורת בית הבד. ואתה רואה את המקום שבו אפשר היה להיסיף משקלות של אבן לקורה, כדי להגביר את כוחה החסיסה שלה. השמן נסחט אל תוך גומד לא גדולה, שממנה מוליך חריץ חצוב אל בור גדול הרבה יותר. בור שאליו נאסף השמן. ומן הבור הזה ממלאים אתי בכדים, יאת הכדים מאחסנים במערה הזאת ובכל המערות האחרות.

איך הביאו חנה את הויתים
איך הוציאו מכאן את הכדים.

בימי שלום, לאור היום, אבל איך עשו זאת בעתות מצור.

ואתה יכול לחשוב גם על שמן. מה זה שמן.

ושמן הוא כוח. מפני שהוא כוח כלכלי, האמן של ארץ ישראל מבוקש בכל רחבי העולם העתיק.

שמן הוא גם אנרגיה. הוא למאיר והוא לבישול.

שמן הוא גם מזון. הוא קלוריות. ומי שהולך לחיות בתוך האדמה צריך שיהיה לו שמן.

קצת היום

המישים אלף בני אדם יכלו לשבת כאן בתוך האדמה, חצובים בתוך הסלע, מבלי שא ש ידע על כך. עם שלם יכול היה להמתין פה עד יעבור זעם, או עד שלא יעבור.

היום, למעלה, אין עציזות שמהם עשו את השמן בבית הבד. אין גם גפן שממנה עשו את היין בגתות המפורזות כאן לרוב. הכפרים הערביים שהיו כאן למעלה, שוב אינם. נקודות הירק היחידות באזור כולו מחוץ ליערות שנסעו, הן המטעים הנהדרים של ישובי לכיש. ומי שלא ראה מטע של רימונים בלכיש, לא ראה מה זה רימון יפה. ומי שלא ראה את כרמי לכיש, לא ראה גפן יפה. לכיש ואמציה שני מקומות יפהיים. המכסים רק חלק ממה שהיה פעם גן פורח כאן.

אז למעלה לא נותר הרבה, אבל גם לא למטה. מה שאפשר היה להוציא מכאן, הוצא במריצת הדורות. מנורות השמן נלקחו, ואם היו מטבעות, הן נלקחו. ואם היו ארגוני קבורה, הם נלקחו. מה ושם אתה רואה קלימבאריים, שובב, שבו נטמן אפר המתים, אבל את האפר נשאי הרוחות והשמות נמחקו. אתה יכול לראות גם בתוך המערה תלולית עפר המעידה שהנה בא כבר מישהו לחפור והיא סינן יפה יפה את העפר במסגנת ומה שמצא לקח ואת העפר הותיר.

פעם

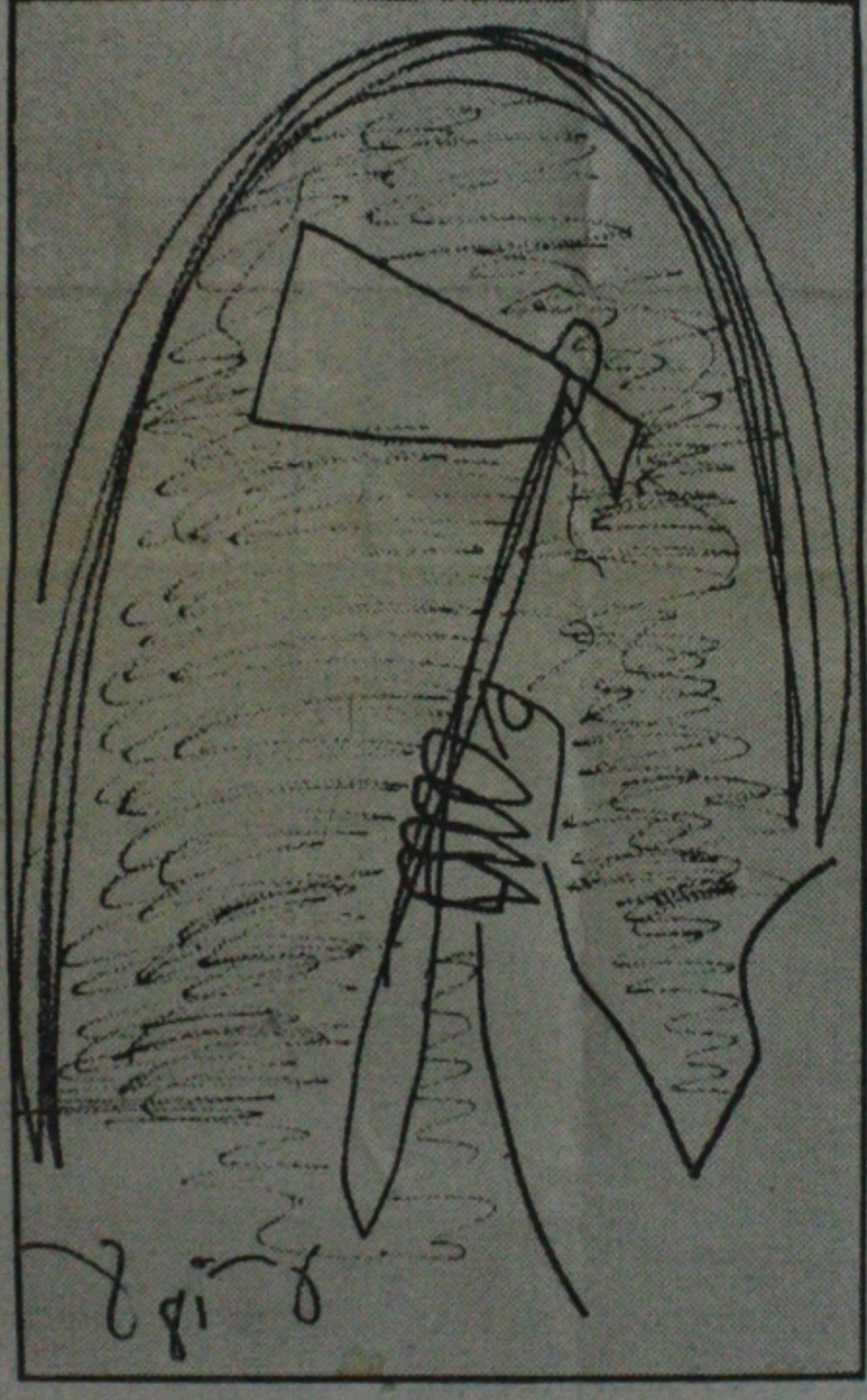
מה שאתה יכול לעשות הוא לדמיין.

לדמיין למעלה את הכשדים אי את היוונים או את הרומאים או את מי שלא יהיה. שיעטים ברחיבות הכפר הריק, העיר הרוקה, תמהים לאן געלמו האנשים.

לדמיין את הלוחמים ואת משפחתיהם במערה. אולי מנסים לצאת בלילה ולהצית אש במחנה האויב. או להמלט מהאזור בחסות החשיכה והטרשים. אי מחכים לתגבורת שתבוא ותשיע אי לא.

איוו תזכורת. דם ואש ותימורה עשן.

בחוף, אפשר להסב בחניון לפתח צידנית, והילדים מתרוצצים ביער, אבל הם גם זחלו על גחונם בתוך המערה ועל כן הם חייבים לדעת שכאן, צריך לדעת לזחול ושכאן, אתה חייב להיות חצוב בתוך הסלע.

למעלה, על פני אדמה, שמיר ושית. אין סימן שיעיר. שפעם פרחו פה הגפן, הנצו הרימונים, ושפע של עציזות כיסה את המדרונים. למטה, מתחת לפני האדמה, ארץ שלמה, עולם, עם, כולם חצובים בתוך הסלע, נחבאים מאין רואים. כאן בבית גוברין, כאן במראשה, כאן בלכיש נחבאו אבותיך מפני צר. הם יכלו להיות מכבים או לוחמי מלחמת החורבן או לוחמי מרד בריכוכב או כל המרידות שהיו לאחר מכן, שלא נותר אפילו מורד אחד אחרון, והארץ נשמה.

הכל מכירים את מערות הקבורה של בית גוברין. אבל לא רבים מכירים את הישוב השלם הגדול הענף שהתקיים כאן, לעיתות בצרה, מתחת לפני האדמה.

שלושת אלפים — שלושת אלפים (!!!) מערות שכאלה זוזרות כאן. כל מערה היא משפחה, בית אב, מיקלט שעבר בירושה מדור לדור, סוד לאומי שזר לא ידעו. ישנן מערות שעל כל סעיפיהן מגיעות לאורך של קילומטרים, וישנן קטנות יותר.

לא קל להיכנס למערה, כשם שלא קל לגלות אותה. פתח הכניסה צר מאוד, והכניסה היא בזחילה על הגחון, כך וכך מטרים עליך לזחול על גחונך, ואתה יכול להרהר בכך שבארץ הזאת, כל אדם חייב לדעת לזחול, כי בארץ הזאת תמיד היו, ישנן ותהינה מלחמות לחיים ולמוות, ובמלחמה צריך לזחול.

לאחר זחילה, אתה יכול להזדקף. אתה בתוך חדר קמור גבוה למדי, דמוי פעמון. הקירות מסותתים יפה. יש, עיקר בנות האיזמל הקדום שלפני אלפיים שנה טריות, כאילו אתמול נחצב הכוך. בתוך הקיר גומחה מיושרת ובה שקעים בגודל קבוע ובמרחקים קבועים. שקעים אלה שימשו כדי להעמיד בהם כדים לאיחסון. בעיקר איחסון שמן, איחסון יין, אבל היו גם ממגורות למזון.

המשקופים החצובים בסלע מקומרים, ואתה רואה את המקום שבו נקבעו צירי הדלת שכבר איננה. אתה רואה גם את המקומות שבהם נוספה בניה של אבני גזית על הכוכים החצובים. כאן במערה כזאת יכלה להסתתר לא משפחה אחת, אלא בית רב, שבט שלם.

סעיפים צרים שבהם שוב עליך לזחול על גחונך מעלים אותך לקומה שניה או מורידים אותך למיפלס תחתון יותר או מוליכים אותך ימינה ושמאלה. גם שם בסעיפים האחרים, חדר ועוד חדר ועוד חדר ובכל חדר כל המיתקנים הדרושים לחיים של מסתור. וגם אור היום מגיע מהיכן שהוא, ולך דע היכן הוא אותו היכן שהוא. זה יכול להיות שם למעלה בחוף, בתוך שיח של קוצים, סדק צר שאינו נראה משום מקום, ומן הסתם היתה כבר מפולת ועוד מפולת ועוד מפולת ואולי היתה פעם גם כניסה ראשית מרווחת יותר שנסתמה.

ואז אתה זוחל שוב על גחונך ובוולע אבק גירי לבן דק מן הדק, ומגיע אל פלאהפלאים, אל הסוד הגדול ביותר, סוד שבו חיים או מוות: אל בור המים הנסתר, התת קרקעי.

ביר ענק, עמוק מאוד, רחב מאוד, ומדרגות חצובות באבן יורדות אליו מאיזשהו מקום שאינך יודע כבר איך להגיע אליו, ואוריינו מסונן מזור מאיר את המדרגות ואת הבור שעששיו כבר אין בו מים. אינך יודע איך התמלא הבור הזה או היכן היו תעלות הניקוז המוסוות היטב ש תיעלו מי הגשמים של כל המדרון ושנה אחר שנה מילאו את הבור עד שהתמלא ועד שמלאי המים שבתוכו יכול היה להספיק לשנים ארוכות של מצור.

ובכל מערה שכזאת, יותר מבור מים אחד, אז מה כל זה.

מדוע חצבו

היום מקובל לחשוב, שראשית החציבה היתה לצרכי בניה, מתחת לשיכבה העליונה הקשה של הנארי, מצוי הסלע ה' כירטוני. והמדענים שעיסוקם בכך בדקו ומצאו שכך וכך אתרים בנייים של אשקלון מוצאם מכאן. כלומר, אלה היו המחצבות שמהם באי אבני הבנייה של תקופת בית החשמונאי אים ולאחר מכן. המערה נחצבה בצורת פעמון, כי זה הי מיבנה החסין המבטיח עמידות מפני מפולת. פי המערה צר מאוד כלפי מעלה, ואולי אפשר להשחיל בתוכו בדיוק גוף אדם ולא יותר. יורד לו האדם בסל למטה, ובידו הפטיש והאיזמל, והוא תוצב אבנים ישרות מתוך קיר האבן. מעלה בסל אבן אחר אבן עד שזומה מלאכת יומו. אבנים שלא נועדו לבנייה נועדו לעשיית סיד בכיבשנים שהיו כאן לרוב. ומה שא הקך לבנייה ולא לסיד, הלך להיות חומר מילוי, שהתקשה עם מגעו במים והפך לאבן.

ואחר-כך

אז קודם חצבו כדי להצוב. אחר-כך היו מערות מוכנות, צריך היה למצוא להן שימוש. החיים סיפקו את השימוש.